

אורות השבוע

כ"ב אדר שני תשס"ה

שמיני

גליון תורני
היוצא לאור ע"י
כולל זכרון שניאור

אור הלכה

בענין ביטול איסורים

הרב יהונתן מאיר שטרן

שם איסור אחת אע"פ שאין הטעם של חתיכות האיסור שווין (כגון בנידון דידן ששניהם אסור משום בהמה טמאה ואין טעם הארנבת והחזיר שווין) לא אמרינן איסור מבטל איסור והתבשיל אסור. ושיטת התבואת שור צ"ב, דמה איכפת לן בשם איסור, הא מ"מ טעם האיסור בטל, וכמש"נ לעיל.

בביאור מחלוקות הש"ך והתבו"ש יש לפרש ע"פ מש"כ הגר"ח על הרמב"ם (הל' תרומות פ"ג ה"ט) דאף דאמרינן דבתערובת איסור והיתר אם יש ששים של היתר כנגד האיסור אין טעם של האיסור בהתערובות, מ"מ מוכרח דלא בטל הטעם לגמרי, דהא כשיש ששים ואחד כזיתים שונים בתערובת הרי יש בו טעם, ומה שמרגישין הוא טעם של כולו, ואע"פ שיש ששים כנגד כל אחד, א"כ אף כשיש ששים של היתר כנגד האיסור ג"כ יש טעם מה.

ויש לחקור למה אמרינן טעם כעיקר רק עד ששים. האם זה משום דעד ששים יש טעם חזק וזה מיקרי טעם כעיקר, וכשיש יותר מששים כנגדו נעשה טעם האיסור כל כך קלוש דפקע מיני דין טעם כעיקר. ואין זה מדיני "ביטול", אלא שלא שייך טעם כעיקר על טעם כל כך קלוש כזה, ולא בעינן דין ביטול אלא לבטל גוף האיסור ברוב, אבל לבטל טעמו לא בעינן שום דין ביטול כשיש ששים. או דילמא באמת עשתה התורה דין טעם כעיקר לעולם ואפי' יותר מששים כנגדו, אלא הסיבה דאין דין טעם כעיקר יותר מששים הוא משום דריבוי הטעמים שמועילים שלא יורגש טעם האיסור במסויים, מבטלין טעם האיסור שלא יחול בי דין טעם כעיקר ולא נחוש לטעם המעורב בו. כלומר כמו שיש בעלמא דין של ביטול ברוב בשתי חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור, אף בטעם של איסור אמרינן דששים טעמים של היתר מבטלין הדין של טעם כעיקר של האיסור וממילא מותר התערובות. והגר"ח מביא כמה ראיות מהרמב"ם דדין טעם כעיקר וביטולו בששים מועיל רק מדיני "ביטול" דהיינו דצריך תנאים מסויימים שיש בדיני ביטול ע"ש. והנה הגר"ח הסביר דבציור של הרא"ש בחלב ודם, החלב והדם מצטרפין זה עם זה לבטל שם איסור חלב או דם, וא"כ אין כאן טעם כעיקר, ובאיסור מבטל איסור אמרינן דשם איסור דם יכול לבטל שם איסור חלב לומר שאין עליו שם איסור חלב, ואע"פ שאינו יכול להפוך החלב להיתר מכיון ששם הדם אינו היתר, אבל יש בכח הדם לבטל שם חלב, ומכיון שאין כאן דין טעם חלב, האיסור

בפרשת השבוע נמצאין כמה מיני בהמות טמאות, ויש לדון מה הדין אם נפל ב' מיני בהמות טמאות כגון כזית של ארנבת וכזית של חזיר לתוך מרק ירקות, או שאר תבשיל של היתר, והמרק הי' בו שיעור של חמשים ותשע כזיתים, האם תבשיל זה מותר באכילה או לא.

ובביאור השאלה נקדים בקיצור, דמן התורה יש דין ביטול ברוב, דהיינו אם יש שלש חתיכות ואחד מהם אסור והשתים מהם היתר, אמרינן דהאיסור בטל ברוב וכולם מותרים באכילה. ויש הלכה אחרת, דכשהאיסור הוא דבר לח, ונפל לתוך היתר, והאיסור נותן טעם להיתר, אז אין האיסור בטל עד שיש ששים מההיתר כנגד האיסור. וזה מיקרי טעם כעיקר, שכל זמן שהטעם האיסור קיים בתוך ההיתר אמרינן שהאיסור קיים וכל התבשיל אסור. ושיערו חכמים, דטעמם של מאכלים מתבטלים כשיש ששים כנגדם, אבל בפחות מזה אפשר שטעמו עדיין נרגש, ולכן אסור.

בשו"ת הרא"ש (כלל כ' ס"ב) יש שאלה, אם נפל ב' מיני איסור לתוך היתר, כגון שנפל כזית אחד של דם וכזית א' של חלב לתוך חמשים ותשע כזיתים של היתר, האם בטל האיסורים או לא, וכתב הרא"ש דמותר באכילה משום דכזית של דם מצטרף עם החמשים ותשע כזיתים של היתר, ומבטל טעם של החלב, וכן טעם של החלב מצטרף עם הנ"ט כזיתים של היתר ומבטל טעם של הדם. וכתב דכן מסתבר, דכמו שאמרינן טעם היתר מבטל טעם איסור, כמו כן טעם איסור יכול לבטל טעם איסור. וכן פסק הטור ושולחן ערוך (יו"ד צ"ח ס"ט) דבנפל ב' כזיתים של ב' מיני איסור לתוך נ"ט הזיתים של היתר, הוא מותר באכילה.

ועתה נחזור להשאלה בנידון דידן שנפל הכזית של ארנבת וכזית של חזיר לתוך נ"ט כזיתים של מרק ירקות (היתר). ולכאורה יהא דינו כמו השו"ת הרא"ש, דאע"פ שהרא"ש מירי ב' איסורים, וכאן הוא שם איסור א' של בהמה טמאה, מ"מ מכיון דהסברא של הרא"ש להתיר הוא משום דאין כאן טעם של איסור בתוך התבשיל, דהאיסור מצטרף להיתר לבטל האיסור, אף כאן הארנבת מצטרף להמרק לבטל טעם של חזיר, והחזיר מצטרף להמרק לבטל טעם של ארנבת, נמצא שאין כאן טעם של איסור ומותר לאכול המרק. וכן משמע דפסק הש"ך (בהארוך מש"ך סי' צ"ד). אבל בחידושי רעק"א מביא מהתבואת שור דלא אמרינן דאיסור מבטל איסור אלא בב' מיני איסורים, אבל כשיש

איסור מבטל איסור, וכמו סברת הגר"ח, דצריך דין ביטול כדי שלא יהא דין טעם כעיקר, וזה רק כשיש שני שמות איסור נפרדים, וממילא המרק ירקות שלנו אסור. ומאיך גיסא הש"ך דסובר דאפי' כששניהם שם איסור אחד מ"מ אמרינן דאיסור מבטל איסור, י"ל דהוא סובר כמו הדרך הראשון של הגר"ח דאינו צריך "ביטול" אלא קלישות טעם ע"י ששים טעמים כנגד האיסור, ממילא אף כששניהם שם איסור אחד, מכיון שטעמיהם שונים, כגון בנידן דידן דטעם של ארנבת וטעם של חזיר שונים, נקלש טעם האיסור של שניהם ובטלים, והמרק ירקות מותר.

בטל ממילא בהרוב, דבאין טעם מסויים לא שייך טעם כעיקר. ולפ"ז י"ל דכל זה כשיש ב' איסורים, דשם של זה מבטל זה, אבל כששניהם איסור א' ורק הטעמים שונים, פשוט דאין האיסורין יכולין לבטל זה את זה, דכולם שם איסור א' הם, וכמו דאין איסור יכול לבטל איסור ולשווי' היתר, ה"ה שם איסור אינו יכול לבטל אותו שם איסור, ואע"פ שאין כאן טעם של האיסור, אבל ביטול איסור ליכא. ואפשר דזהו סברת התבואות שור דכששניהם איסור אחד כגון בנידן דידן דארנבת וחזיר אסורים משום בהמה טמאה, אז אין

הרב שטרן לומד עם הכולל.

אור מקרא

"ותצא אש מלפני ד' וגו'"

הרב משה מנחם ווילנער

להם לומר פן ח"ו ימותו, והיינו שהידיעה שידעו שהם ראויים לנהוג הדור הטעה אותם לדבר באופן שאינו ראוי למדרגתם, שהיה להם לנהוג יותר בעניויות, דהיו גדולי עולם. ואף דאין לנו שום שייכות למדרגתם עלינו ללמוד מהתורה איך לנהוג בחיינו, וכתב ר' שמשון פינקוס, דלפעמים אדם מרגיש אחר שלמד איזה סדר בהתמדה או עשה השתדלות רבה לעשות חסד, דמכיוון שהוא כבר הגיע לאיזה מדרגה הוא כבר יכול להקל במצוה מסויימת, וכאילו לא איכפת להבורא אם הוא עושה איזה מעשה שלא כהוגן או אינו נוהג כמו שצריך בין אדם לחבירו מאחר שהוא מתמיד או בעל חסד. והאמת ונהפך הוא דאם הוא אכן הגיע למדרגה צריך לדקדק יותר ממה שהיה לפני כן, דהא הבורא נוהג בחסידיו כחוט השערה. ועוד שעליו לשמור לא להפסיד מעלייתו. וגם עלול אדם לחשוב שאינו צריך לזהר בדברים קטנים מאחר שהוא ברום המעלות ואין חשש שיעבור על דברים פשוטים, ופרשתנו מלמד אותנו לא להתפתות במחשבות אלו דאפי' בגדולים שבגדולים אפשר לחטוא, וה' כן ידקדק עליהן בכל תוקפו. ואולי יש רמז לענין זה, ממה שחל פרשת פרה שנה זו כשקורין פרשת נדב ואביהוא, דיש לנו אותו סכנה אחרי שעברנו יום הקדוש של פורים, וכל א' זכה למה שזכה, אפשר לחשוב שהוא כבר קנה איזה מדריגה, ועלול ליפול במצודת יצרו כמו שביארנו, ועל זה בא לנו פ' פרה, כמו שביאר השפת אמת, דאיתא על מה זכה כלל ישראל לאפר פרה, משום מה שאמר אברהם, אנכי עפר ואפר, והיינו שמרוב הכנעה שהיה לאברהם אבינו ע"ה זכו בניו אחריו להיות כל איש ישראל בכחו להכניע עצמו ע"י מצות אפר הפרה, על דרך מה שכתוב במדרש דשורפין הפרה עם עץ ארז ואזוב ושני תולעת, דהם כנגד מי שחטא בגאותו כארז ישפיל עצמו כמו אזוב ותולעת ויתכפר. וע"י קריאתו מעורר בנו כח זו של הכנעה, ובעזה"י, ע"י הכנעה זו יתקיים בנו אורות ימי פורים, ויטהר לבנו לעבדו באמת. הרב ווילנער מחברי הכולל.

מצינו בתיאורו של חז"ל על נדב ואביהוא, ביאורים מנוגדות זה אל זה, מצד א' ביאר רש"י שאחרי שמתו, אמר לו משה לאהרן, "אהרן אחי, יודע הייתי שיתקדש הבית במיועדיו של מקום והייתי סבור או בי או בד'. עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממד'. הרי שהיו גדולי עולם, יותר ממשה ואהרן, ובזוהר אחרי מות כתוב שלא לבד שמיתתם כיפר על דורם אלא שעד היום מכפרת היא על כלל ישראל, ולכן קוראים אנו בכל יום כיפור בפ' אחרי מות שני בני אהרן. אבל מצד שני מונה המדרש כמה וכמה חטאים שחטאו ועל כן היו חייבין מיתה, לבד ממה שכתוב בפירוש דהביאו אש זרה -- שהורו הלכה בפני רבם, שהיו שתויי יין... ועוד מובא שם, שהיו משה ואהרן הולכים תחילה ונדב ואביהוא מהלכים אחריהם ואומרים מתי שני זקינים הללו מתים ואנו נוהגים שררה על הציבור, ר' איבו אמר בפיהם אמרו זה לזה, ר' פנחס אומר בלבם אמרו. וצריך ביאור איך אנשים גדולים נפלו בחטאים אלו, שנראין כ"כ מגונים. וכתב בס' מכתב מאליהו דהא גופא, משום שהיו גדולים חטאו, דאם נתעמק קצת בכל ענין חטאים יש צד השוה לכולם, והוא חסרון בשלימות הענוה, שסמכו יותר מדי על גדלותם ולכן הביאו אש זרה דדרשו שמצוה להביא אש מן ההדיוט, אבל לא היה להם להביאו עד שנצטוו עליו. וכן הורו בפני רבם, ובגלל זה נכנסו שתויי יין אף שעדיין לא היה נאסר, היו להם להתנהג ביתר הכנעה ולא ליכנס אחרי שתיית יין. ועלינו להבין דכל חסרון שהיה להם בענוה היה דק מן דק מתחת סף הכרתם, כמו שביאר החפץ חיים על מה שהבאנו, שאמרו מתי ימותו זקינים אלו, דאי אפשר לחשוב שיהיו דבריהם כאנשים פחותי ערך, אלא שכוננתם הי' שכבר הזקינו משה ואהרן ובוודאי במשך הזמן ימותו ובעל כרחנו נהיו מוכרחים להנהיג הקהל, ומי יודע אם נהיו ראויים למדרגה זו. והתביעה היה על אופן דיבורם, דהיה

